

LIETUVIŲ KALBOS KELIAS Į LIETUVOS KARIUOMENĘ

Algirdas Ažubalis¹, Rolanda Kazlauskaitė-Markelienė², Diana Builienė³

^{1,2}Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius, Lietuva

³Vilniaus Tuskulėnų vidurinė mokykla, Tuskulėnų g. 3, LT-09219 Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹algirdas.azubalis@one.lt; ²r.kazlauskaite@gmail.com;

³dianabuile@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje paliečiami bendrieji lietuviškos terminijos kūrimo klausimai. Pagrindinis dėmesys skirtas lietuviškos karybos terminijos kūrimo istorijai ir pasiekimams šioje srityje rezultatams. Aptariama, kaip lietuvių kalbos buvo mokomi Lietuvos kariuomenės karininkai, nes pirmajame nepriklausomos Lietuvos egzistavimo dešimtmetyje ši problema buvo aktuali: dauguma karininkų buvo baigę nelietuviškas mokyklas, kai kurie iš jų buvo ne lietuviai.

Reikšminiai žodžiai: lietuviška terminija, karybos terminija, lietuviškos karybos terminijos kūrimas, Lietuvos kariuomenė, karininkai.

Jau XIX a. pradžioje pastebėtos lietuvių nacionalinio susipratimo, atgimimo užuomazgos, spėjusios ryškiai pasireikšti caro valdžios po 1831 m. sukilimo uždaryto Vilniaus universiteto auklėtinio Simono Daukanto (1793–1864), vėliau – vyskupo Motiejaus Valančiaus (1801–1875) ir kitų darbuose. Uždarius Vilniaus universitetą, lietuvių jaunimas stengėsi studijuoti kituose Rusijos imperijos universitetuose, tarp jų – ir artimiausiame Lietuvai Tartu (Estija) universitete (Ажубалис, Буйлене 1997), būrėsi į ratelius, draugijas, aktyviai dalyvavo lietuvių nacionalinio atgimimo veikloje, bendravo lietuviškoje spaudoje. Nors spauda po 1863 m. sukilimo buvo uždrausta, tačiau M. Valančiaus ir jo pasekėjų pastangomis Prūsijoje ji imta leisti ir knygnešių gabenta į Lietuvą bei slapta joje platinta. Kadangi buvo uždraustas mokymas mokykloje lietuvių kalba, steigtos slaptosios „daraktorių“ mokyklos, joms rašyti vadovėliai. Šioje veikloje aktyviai dalyvavo lietuviai studentai bei mokslus baigę inteligentai. Tačiau, neturint valstybingumo, bendrinė lietuvių kalba bei lietuviška terminija kūrėsi nelengvai (Ažubalis 1993, 1997a, 1997b; Ažubalis, Builienė 1999).

Šio straipsnio tyrimo objektas – valstybinės lietuvių kalbos įdiegimas Lietuvos kariuomenėje 1918–1940 m.

Tyrimo tikslas – ištirti, kaip Lietuvos kariuomenės kūrimosi ir stiprėjimo laikotarpiu į jos veiklą buvo diegiama valstybinė lietuvių kalba, kaip buvo kuriama lietuviška karybos terminija, kas buvo pagrindiniai jos kūrimo iniciatoriai ir vykdytojai, kokios yra to meto ir dabartinių lietuviškos karybos terminijos kūrėjų veiklos sąsajos.

Tyrimo metodai:

1. Karinės lietuviškos periodinės spaudos, skirtos Lietuvos kariuomenės karininkams, straipsnių apie lietuvių kalbos įdiegimą į kariuomenės veiklą analizė.

2. Archyvinų dokumentų analizė.

3. Memuarinės literatūros paieška ir analizė.

Aprimus Nepriklausomybės įtvirtinimo kovoms, Lietuvos vyriausybė susirūpino lietuvių bendrinės valstybinės kalbos grynumu. Apie tai rašė Antanas Vireliūnas (1887–1925), pabrėždamas, kad buvo sudaryta „Komisija <...> Ministerių Kabineto įsakymu <...> visų mokslo sričių ir visų praktikos gyvenimo reikalų terminams nustatyti ir suvienodinti.

Kiek atsimenu, tokią Komisiją sudaryti iniciavo J. Jablonskis, turbūt, paragintas tokią Latvių komisijos pavyzdžio“ (Vireliūnas 1923: 5). Pirmasis šios komisijos posėdis ir įvyko 1921 m. balandžio 21 d. Jono Jablonskio (1860–1930) būte. Pirmieji komisijos nariai buvo Kazimieras Būga (1879–1924), Aleksandras Dambrauskas-Adomas Jakštas (1860–1938), Pranas Dovydaitis (1863–1942), Jonas Jablonskis (1860–1930), Pranas Mašiotas (1863–1940), Antanas Smetona (1874–1944), Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933), Adomas Varnas (1879–1979) ir A. Vireliūnas. Jau per porą metų komisijos sudėtis pakito. Į ją buvo pakviesti kun. Morkus Morkelis (1893–1957), Izidorius Tamošaitis (1889–1943), Jonas Avižonis, M. Zinkevičaitė, Jonas Martynas Laurinaitis (1894–1966). Iš komisijos išėjo J. Tumas-Vaižgantas (išėjimo priežastis neaiški), A. Varnas (dvi priežastys: prastas komisijos darbo organizavimas ir nepakankamas atlyginimas už darbą joje), J. Avižonis (dėl sveikatos būklės), J. Jablonskis (dėl lėto komisijos darbo). Tačiau, kaip rašė A. Vireliūnas, J. Jablonskis iki pat 1923 m. sausio 18 d. „visuomet dalyvaudavo Komisijos ir ruošiamųjų darbų komisijėlės (vadinamosios „Darbo Komisijėlės“ – DK) posėdžiuose. Tačiau sausio 18 d. jis visai atsisakė dalyvauti tiek DK, tiek komisijos darbuose, motyvuodamas maždaug tuo, kad iš jos darbo nematęs naudos, kad laikraščių kalbai pagerėti terminai vis tiek nepadėsia, kad šių dienų laikraštiniams kalbos grynumas nerūpės ir k.“ (Vireliūnas 1923: 5). Toliau A. Vireliūnas rašė: „Įsakyme, kuriuo sudaryta Komisija, numatyta visa eilė komisijėlių, kaip antai: a) filosofijos ir teologijos; b) fizikos–matematikos ir gamtos mokslo; c) technikos ir kt., jos turi būti sudaromos suinteresuotų valstybės įstaigų. Jų tikslas sudaryti projektuojamųjų terminų sąrašai, kurie paskiau turi būti svarstomi Komisijos pilnaty. Lig šiol tik viena Kr. Apsaugos M-ja buvo sudarius tokią komisijėlę telefonijos terminų reikalams.

Komisija buvo sudarius matematikos, literatūros, geografijos reikalams komisijėles. Praktika parodė, kad Komisijos pilnaties posėdžiuose tik tie terminų sąrašai mažiau „sukliūva“, kuriems svarstyti prieš tai yra dalyvavęs katras nors iš kalbininkų – J. Jablonskis arba K. Būga.

Todėl buvo sudaryta vadinamoji „DK“ iš abiejų įvardytųjų kalbininkų ir Komisijos sekretoriaus A. Vireliūno. Tai „DK“, kartu su atitinkamosios šakos ar įstaigos referentu, ir buvo pavesta apdoroti duodamųjų Komisijai terminų sąrašai. Praktika parodė, kad ta „DK“, posėdžiaudama kas savaitė ne mažiau kaip po du kartu, gali visai pakankamai paruošti darbo savaitiniams Komisijos posėdžiams“ (Vireliūnas 1923: 5–6).

Pirmasis straipsnis (Laurinaitis 1924) mus labiausiai dominančia tema – apie karybos terminijos kūrimą pasirodė „Mūsų žinyne“ 1923 m. Kadangi šiame straipsnyje aptariama daug dalykų, kurių dabar jau nebegalima betarpiškai patikrinti, nes kai kuriuos

jame minimus šaltinius turėjo tik pats straipsnio autorius, straipsnį atpasakosime itin nuosekliai. Taip pat šis straipsnis yra labai informatyvus, apžvelgiantis pačias lietuviškos karybos terminijos ištakas.

Straipsnyje rašoma, kad poreikis turėti lietuvišką karybos terminiją kilo Rusijoje 1917 m., kai pradėjo kurtis atskiri lietuviški kariniai daliniai. Pabrėžiama, kad tas kūrimasis vyko stichiškai, nes Rusijoje tuomet susikūręs Lietuvių karininkų sąjungos Centro komitetas dirbo nerangiai ir tokių dalinių organizavimu ėmė rūpintis tik 1917 m. liepos mėnesį, o pirmą leidimą organizuoti „Lietuvių atsargos batalioną“ Smolenske šis komitetas gavo jau iš vyriausiojo bolševikų kariuomenės vado praporščiko Nikolajaus Krylenkos (1885–1938). Kiti lietuviški daliniai: „I Atskiras lietuvių batalionas“, lietuvių kavalerijos eskadronas, „Atskiras lietuvių abazų (gurguolių – A. A., D. B., R. K.-M.) batalionas“, „I atskiras Sibiro Lietuvių Batalionas Vytauto Didžiojo vardo“ ir Kaukazo lietuvių batalionas (teturėjęs tik vieną kuopą) buvo suorganizuoti pačių lietuvių karių iniciatyva. Visi tie daliniai buvo tik atskiros lietuviškos salelės Rusijos kariuomenėje, neturėjo bendros lietuviškos vadovybės. Todėl oficialiai juose buvo vartojama rusų kalba, o lietuvių buvo tik jų vidaus kalba. J. M. Laurinaitis teigia, kad tik du priešpaskutiniai daliniai rašė įsakymus lietuviškai. Žinant to meto Rusijos valstybės ir kariuomenės būklę, savaime aišku, kad „tokiose pakrikusiose situacijose niekas nesirūpino iškovoti visoms dalims teisę vartoti lietuvių kalbą, niekas nesirūpino ją ginti, niekas nesirūpino karo raštų išleisti lietuvių kalba ir sudaryti karo terminologiją, kad lietuvių kariuomenė galėtų lietuviškai mokytis ir įsakymus leisti. Negeriau tuo atžvilgiu pradžioje buvo, rodos, ir pas estus, latvius, musulmonus ir ukrainiečius <...>. Vien tik lenkai bene bus vartoję oficialiai savo kalbą ir savo statusus leidę“ (Laurinaitis 1924: 81). Čia J. M. Laurinaitis turėjo galvoje Rusijos kariuomenės generolo leitenanto Juzefo Dovboro-Musnickio (*Dowbor-Muśnicki*, 1867–1937) 1917 m. liepos mėnesį Baltarusijoje suformuotą I lenkų korpusą, vėliau sėkmingai kovojusį prieš bolševikus. Kadangi gen. J. Dovboras-Musnickis buvo Juzefo Pilsudskio (*Pilsudski*, 1885–1935) politinis priešininkas, po 1920 m. iš Lenkijos kariuomenės jis atsistatydino (Visuotinė lietuvių enciklopedija 2004, t. 5: 100, 105).

Nesulaukę pagalbos iš viršaus, lietuviai kariai patys ėmėsi iniciatyvos. Pirmieji žingsniai buvo žengti Voroneže 1917 m. vasarą: „Čia podporučikas J. Šarauskas su praporščiku Variakoku surašė kiek rikiuotės mokymo terminų ir kartu su J. Jablonskiu juos nustatė <...>. Tuos pirmuosius terminus J. Šarauskas nuvežė į *Atskirą lietuvių batalioną* (jam esant Vitebske). Bet kadangi čia įsakymai buvo rašomi rusų kalba, o mokymo beveik nebuvo – tie terminai šviesos nepamatė. Pirmą ir paskutinį kartą lietuvių komanda čia buvo pavartota 1918 m. pradžioj (vasario gale), kai batalionas gynė rusų cerkvę nuo plėšikų gaujos, kuri norėjo „nusavinti“ cerkvės turtus“ (Laurinaitis 1924: 81–82). Beje, šis batalionas anksčiau buvo dislokuotas Galicijoje ir žygiuodamas dainuodavo lietuviškai, sukeldamas didelį gyventojų susidomėjimą. „Lietuvių atsargos batalione“ Smolenske, nors ir skirta daug dėmesio kareivių švietimui, lietuvių kalbos įvedimo klausimu nieko padaryta nebuvo. Tą patį galima pasakyti apie kavalerijos eskadroną. „Atskirame Lietuvių abazų batalione“, esant jam Raudonojoje armijoje, matyt, įsakymai

buvo rašomi lietuviškai. J. M. Laurinaitis aptariamame straipsnyje pateikė galbūt pirmą išlikusį lietuvišką karinį dokumentą (skliaustuose – išblukusios ir jo paties atkurtos teksto dalys):

„Į S A K I M A S

Atskiram Lietuvių Abazų Batalionui.

N 3

14/1 vasario diena 1918 metų.

Eiliniam Skyriui.

§ 1.

(Ske)lbiu, kad šia diena aš stojau Batalijono viršininku.

(Pa)matas: batalijono vyru visatino susirinkimo šios dienos protokolas.

§ 2.

Priede skelbiu ištrauką iš protokolo, pavestojo man (ba)talijono vyrų visotino susirinkimo, apie admini(stra)cijos (rinki)mą: mane – batalijono viršininku, Bronisla(vo) Vasiliausko I transporto viršininku.

(P)riedas: Ištrauka iš visotino Batalijono susirinkimo protokolo.

§ 3.

Atvykusi Batalijono komplektavimui veterinarijos (gy)ditoja Justina Kancleri-Drapa, įtraukti į batali(jon)o saraša ir užrašyti pinigų mokėjimui prie Batali(jo)no štabo sulig atestato, o visoms kitoms maiti(nim)o rušims I transporte nuo 15 sausio dienos š/m.

§ 4.

Veterinarijos gydytoja Kancleri-Drapa skiriu (v)iresniuojau batalijono veterinarijos gydytoju.

§ 5

Viresniajam veterinarijos gydytojui Kanclerui-Drapui (iša)kau rytoj sausio 2 die-na, dalyvauti kaip ekspertui komisijoje paskirtoje (įsakimu) etapiniam ukes skyriui „Echo“ sausio 30 diena š/m, priėmimui iš 74 Inžinerines darbo dražinos arklių, vežimų, pa(kinktų), ir kito ukes turto.

§ 6.

Keičiant įsakimo Batalijonui № 2, § 3 paliepiu Voldemara Carnecki ir Alfona Deksnį užrašyti maitinimos: – pinigais prie batalijono štabo, visomis kitomis maitinimo rušims I transporte nuo (sau)sio 12 dienos 1918 metų.

Ukio Skyrius

§ 7.

Tris tukstančius rublių (3000 r.) gautu nuo 124 abazų batalijono viršininka prie rašto № 185 nuo sausio 31 dienos š/m. sulig paliepimo etapines transporto dalies užveizdetojo nuo sausio nuo sausio 29 dienos š/m. № 89160, užrašyti pinigį(n)ei knygoi įeigosna į ukes sumas.

Pasiraše laikinai pildas Batalijono

Viršininko pareigas Čarneckis.

Raštvedis Deksnis“ (Laurinaitis 1924: 82–83).

Matome, kad, lyginant su šia diena, lietuvių kalba sunkiai skynėsi kelią į kariuomenę. Vien šio pirmojo dokumento autoriai labai ženkliai buvo prasišlenkę ne tik su dabartine, bet ir su tuometine lietuvių kalbos gramatika ir sintakse. Bet tai buvo pirmosios pastangos vartoti lietuvių kalbą kariuomenėje ir jų niekinti nevalia! „**Kita vertus, – rašo J. M. Laurinaitis, – pavartę ir šių dienų (1924 m. – A. A., D. B., R. K.-M.) kariuomenės dalių įsakymus, daug panašiai rašytų rastumėm, ypač rašybos ir sintaksės atžvilgiu**“ (Laurinaitis 1924: 83). Daugiau apie šio bataliono veiklą diegiant lietuvių kalbą žinių nėra.

Daugiausia toje srityje, J. M. Laurinaičio nuomone, nuveikė „I Atskiras Sibiro Lietuvių Batalijonas Vytauto Didžiojo vardo“: „1919 m. gegužės 27 dieną (Novo-Nikolajevske) lietuvių karininkų grupė, – poručikas Linkevičius, poručikas Tomkus, podporučikas Navakas, karužas (straipsnio autorius paaiškina, kad tai – praporščikas – A. A., D. B., R. K.-M.) Podgaiskis (Ignas Pašilis (1897–1941) – A. A., D. B., R. K.-M.), karužas Kasakaitis, – rašydami Lenkų kariuomenės Vadui Rytų Rusijoje sutarties projektą dėl lietuvių kariuomenės dalies (batalijono, pulko) organizavimo lenkų kariuomenėje, įrašo punktą: „komanda ir kalba dalyje priverstinai lietuvių“. Lenkai, priimdami visas sąlygas, priėmė ir šitą. Birželio mėnesį pradėjo organizuoti batalionas“ (Laurinaitis 1924: 84). Terminai buvo verčiami iš lenkų kalbos. Komandos buvo panašios į 1924 m. vartotas Lietuvoje. Kuopa vadinta „būriu“, būrys – „skyrium“, rikiuotė – „rinda“, dalis – „kuopa“. Podporučikas Pranas Klimaitis (1885–1940) ir poručikas Juozas Tomkus (1896–1940) išvertė rikiuotės statutą, poručikas Kazys Navakas (1894–1945) – drausmės statutą. Šie karininkai nustatė komandas ir rikiuotės terminus, juos net išspausdino. Buvo parengti kulkosvaidžio terminai. Taigi šiame batalione buvo padaryta daugiausia, nes jame jau nebebuvo jaučiama rusų įtaka. Tačiau žinant liūdną šio bataliono likimą, tikėtis, kad koks nors rašytinis jo dokumentacijos palikimas būtų išlikęs, sunku.

Apie bataliono likimą rašė jo vadas ats. mjr. Petras Linkevičius (1898–1981). 1919 m. lapkričio 25 d. Čerepanovo geležinkelio stotyje, traukiantis į Tolimuosius Rytus, bataliono karininkus apsupo apie 30 bolševikų infiltruotų jo kareivių. Pasipriešinimo metu žuvo karininkas Petras Černeckis, kiti buvo paimti į nelaisvę, uždaryti į kalėjimus ir lagerius. Gruodžio 9 d. penki karininkai: Alfonsas Navikas (kilęs iš Panevėžio apskr.), Vytautas Kasakaitis (iš Kauno), Steponas Malioris (iš Rygos), Bronius Šukevičius (iš Šiaulių) ir Jonas Eidukas (iš kur kilęs, nežinoma) bei 3 kareiviai buvo užkapoti kardais. Kareiviai, pasinaudoję bolševikine betvarke, pamažu išsibėgijo ir daugelis grįžo į Lietuvą. Pavyko grįžti ir gyviems likusiems karininkams. Jie buvo iškeisti į bolševikus, laikyti Lietuvos kalėjimuose. Beje, daliai karininkų gyvybę išgelbėjo kareivių lietuviškai parašyti laidavimo raštai: „Čekos pirmininkas klausė mus, ką reiškia tie kareivių parašai ir kas tuose lapuose lietuviškai parašyta. Turiu priminti, kad Steponaičiui (infiltruotų bolševikų vadeivai – A. A., D. B., R. K.-M.) reikalaujant, buvo surašytas atskiras kiekvienam karininkui laidavimo lapas. Surašytas jis buvo lietuviškai, kaip ir visas kitas susirašinėjimas kad buvo vedamas batalione. Ši aplinkybė, galima sakyti, stebuklingai išgelbėjo likusiųjų karininkų gyvybes. Čekos nariams paaiškinau, kad tai laidavimas. Nesiteiraudami, kokios rūšies tas laidavimas, čekos nariai savo tarpe, mums girdint, pradėjo aiškinti, kad tai esąs kareivių laidavimas, kad mes esame lojalūs raudoniesiems,

nes, girdi, tikrieji kontrrevoliucionieriai jau sukapoti. Iš tokio jų pasikalbėjimo suprato me esą išsigelbėję“ (Linkevičius 1939: 181–182).

Kritiškai J. M. Laurinaitis kalbėjo apie Lietuvos karininkų sąjungos Centro komiteto, kuris buvo labai nerangus ne vien tik įvedant lietuvių kalbą, bet ir kuriant karinius lietuviškus dalinius, veiklą. Tik 1917 m. pabaigoje buvo sudaryta lietuviškų karybos terminų komisija. Į ją įėjo pirmininkas podporučikas J. M. Laurinaitis ir du civiliai, rekomenduoti Rusijoje gyvenusių lietuvių inteligentų, kaip geriausiai mokėję lietuvių kalbą: Vladas Požėla (1879–1960) ir Antanas Purėnas (1881–1962). Pradžioje imtasi kurti rikiuotės mokymo terminus. Tačiau dėl bolševikinės betvarkės komisijai buvo sunku susirinkti – tai pavyko padaryti tik 2 kartus. Apsvarstyta ir priimta apie 30 terminų. Tačiau per suirutes jų rinkinėlis dingo. Taigi į Lietuvą buvo sugrįžta tuščiomis rankomis.

1918 m. pabaigoje Lietuvos kariuomenės kūrimo darbas prasidėjo Vilniuje. Dar net nesant Apsaugos ministerijos štabo, buvo įkurta Literatūros komisija: pirmininkas J. M. Laurinaitis, nariai – Stajė (Stasys) Naginskas (1891–1955), Petras Ruseckas (1883–1945) ir Pranas Tvaronas (1891–1980). Šią komisiją J. M. Laurinaičiui sudaryti pavedė Stasys Šilingas (1885–1962) Valstybės tarybos komisijos, kuriai buvo pavesta ginti Lietuvą, vardu. Komisija pradėjo darbą, svarstydamą pėstininkų rikiuotės komandas ir terminus. Kad darbas būtų sėkmingas, į talką buvo pasikviestas pripažintas autoritetas – kalbininkas J. Jablonskis. Jis dirbo labai atsakingai, neprašydamas jokio atlyginimo. Jau gruodžio mėnesį buvo išleistas pirmas karinis lietuviškas leidinys – „Pėstininkų rikiuotės kamandos ir terminai“. Tai buvo pagrindas rikiuotės mokymui (taisykles imant iš rusiško statuto) ir tolesniam darbui kuriant karybos terminiją. Nemaža terminų buvo tebevertota ir 1924 m., nors kai kas ir buvo pakitę: *naujininkas* virto *naujoku*, *domė!* – *ramiai!*, *malдай kepures šalin!* – *malдай kepures nusiimk!*, *ištiesta rikiuotė* – *tiesinė rikiuotė*, *kuopa* – *būrys*, *rata*, *pusratė* – *kuopa*, *puskuopė*, *atsarga* – *rezervas*, *kamanda* – *komanda*. J. M. Laurinaitis prisimena ir Literatūros komisijos savotišką savivaliavimą dėl rezoliuciją pasirašiusiojo asmens pavardės: „Viceministeris, kaip žinom buvo generolas Kondratavičius. Jis tuos terminus patvirtino ir rezoliuciją rusiškai parašė, be abejo, pasirašydamas. Literatūros Komisija, matydama didelį jo nepopuliarumą, pati jo negerbdama ir lyg nujausdama, kad jo valdžios dienos jau suskaitytos, nepadėjo po rezoliucijos jo pavardės; ji kažkaip lyg pati dingo pirmame mūsų kariuomenės leidiny, kad daugiau nebepasirodytų“ (Laurinaitis 1924: 86). Kadangi niekas taip ir nepaklausė, kodėl nėra tos pavardės, 1919 m., leidžiant 2-ąjį leidimą, buvo pasavaliauta dar daugiau: paliekant tą pačią rezoliuciją, kai kas jau buvo knygutėje pakeista. Knygutėje buvo 97 komandos ir apie 40 terminų.

Be pėstininkų rikiuotės komandų ir terminų, Vilniuje buvo sukurti įgulos tarnybos terminai. Kaip šio darbo rezultatas 1918 m. Kaune buvo išleistas „Laikinis garnizono (įgulos) statutas“, o patobulinus šį leidinį, 1920 m. – „Laikinis įgulos statutas“. Vilniuje dar buvo svarstomi „Laikinis drausmės (disciplinos) statutas“ ir „Laikinis kariškų santykių ir pareigų statutas“. Jie vėliau buvo išspausdinti Kaune.

Netekus Vilniaus, Lietuvos kariuomenės kūrimo ir stiprinimo darbai vyko laikinojoje sostinėje – Kaune. Vietoje Vilniuje sukurtos Literatūros komisijos Kaune buvo

sukurtas Krašto apsaugos ministerijos Literatūros skyrius. Jame karinių leidinių leidimu pradžioje rūpinosi tik vienas žmogus – karininkas P. Ruseckas. J. M. Laurinaitis pateikia P. Rusecko atsiminimus: „Jokios terminologijos komisijos, kaip dabar, nebuvo. Nebuvo ko ir pasiklausti, su kuo pasitarti, juo labiau, kad nebuvo ir laiko tam dalykui nei man, nei kitiems. Daugybę terminų prisieidavo „sudaryti“ tiesiog susitikus su kuo nors štabo koridoriuje, gatvėje ir t. t., nes aš buvau pasidaręs tų terminų „autoritu“ (autoritetu – A. A., D. B., R. K.-M.), nesant tikriems kalbos bei terminų autoritams. Staiga pašaukdavo į štabą ir paklausdavo, kaip tokį ar tokį dalyką pavadinti. Pasižiūrėjęs į lubas pavadindavau, nes kito išėjimo nebuvo, todėl kad reikėjo keisti rusų kalbą į lietuvių kalbą. Tuo būdu kūrėsi „Kariškas lietuviškai-rusiškas ir rusiškai-lietuviškas žodynėlis“, nes kiekvieną žodį, terminą, kur tik pagaudavau, įrašydavau į judamąjį (kortelių) žodyną. Daug netobulumų turėjo ta mano po visą Lietuvą medžiojama terminologija, nes kiekvienai progai pasitaikius klausdavau kiekvieno, kas galėjo daugiau manęs žinoti, bet gi tas darbas tada užkišo vieną mūs kariuomenės spragą – iš tada dažnai iš oro pagautų terminų, kaip dabar matyti, didesnė dalis ligi šiai dienai laikosi ir dargi tvirtai prigijo“ (Laurinaitis 1924: 87). Pamažu P. Ruseckas gavo pagalbininkų. Pirmiausia – besimokusį Voroneže ir baigusį gimnaziją Kaune Jurgį Štuopį, kuris greitai „pasidarė <...> dešiniąja ranka, perrašinėdamas <...> skubotai rašytus ir todėl neaiškius rankraščius, net ištaisydamas kalbos paklaidas, išdavinėdamas į dalis knygas ir t. t. Žodžiu, tai buvo uolus, niekam nematomas darbininkas“ (Laurinaitis 1924: 87–88). Studentas Saliamonas Antanaitis (1894–1973) daug prisidėjo prie artilerijos terminų rinkinio, kuris iš pradžių išėjo šapirografuotas, parengimo. Muzikas studentas Kazimieras Viktoras Banaitis (1896–1963) irgi daug čia pagelbėjo. Taigi 1919 m. šapirografu buvo išspausdinti: 1) artilerijos terminai; 2) šautuvo ir kulkosvaidžio terminai – 162 žodžiai; 3) šautuvo terminai – 118 žodžių (sudarė komisija, kurios pirmininkas buvo P. Ruseckas, o nariai – karininkai Marijonas Jagučanskas (1890–?) ir Stasys Dirmantas (1887–1975); 4) laikinos komandos šaudymui iš kulkosvaidžio; 5) 28-ios raitelių rikiuotės komandos (pasirašė Krašto apsaugos ministerijos komisija – karininkai: pirmininkas Pranas Liaukas (1876–1945) ir nariai – Stasys Nastopka (1881–1939) ir Edvardas Adamkavičius (1888–1957). Tų leidinėlių 1924 m. J. M. Laurinaitis nebeužtikto, bet jų terminai buvo surinkti „Kariškame lietuviškai-rusiškame ir rusiškai-lietuviškame žodynėlyje“, išleista 1919 m. Jame buvo apie 1500 terminų. Į žodynėlį buvo sudėti visi terminai iš anksčiau minėtų šapirografuotų leidinėlių, taip pat pridėti karo technikos (automobilizmo) ir karo teisės terminai. Tai „buvo brangus darbas, kurio vaisiais daug kas pasinaudojo. Kadangi 1920 m. terminologijos srityje nieko nebuvo atskirai padaryta, tai <...> to karo žodynėlio pasirodymu pasibaigė pirmasis laikotarpis, kada terminologijos darbas ėjo pusiau organizuotai ir labai sunkiose sąlygose. Taigi to pirmojo laikotarpio darbus sumesdami matome, kad buvo paliestos karo dalykų sritys:

- 1) pėstininkų (rikiuotės mokymas),
- 2) artilerijos (patranka, kulkosvaidis, šautuvas),
- 3) kavalerijos (rikiuotės komandos),
- 4) technikos kariuomenė (automobilis),
- 5) karo teisė.

Buvo paliestos, bet toli gražu nepabaigtos. Tam nebuvo laiko ir jėgų. Buvo duota tai, kas mokėta ir galėta duoti. Darbas turėjo eiti toliau, bet jau organizuotai“ (Laurinaitis 1924: 88). Augant, tobulėjant kariuomenei, pradėjo augti ir karinių spaudinių (vadovėlių, instrukcijų) skaičius. Jei 1919–1920 m. Literatūros skyrius pats rašė, vertė, leido, tai 1921 m. to darbo nebegalėjo aprėpti jį pakeitęs Karo mokslo skyrius, kurį sudarė daugiau ir profesionalesnių darbuotojų. Bet spaudiniams rengti buvo reikalinga terminija. Jai toliau ruošti 1921-10-01 įsakymu kariuomenei Nr. 236 sudaroma „Krašto Apsaugos Ministerijos Centralė Terminologijos Komisija“ iš karo mokslo skyriaus karininkų: pirmininko – kpt. J. M. Laurinaičio, ir narių – lttn. Kazio Kepalo ir lttn. Juozo Bukotos. Šiai komisijai buvo iškeltas uždavinys – parengti kariuomenei karo ir technikos terminiją. Kaip rašo J. M. Laurinaitis, „Ta viena Komisija negalėjo dirbti paskirtąjį darbą, nes šių dienų karo mokslas ir technika yra labai išaugę, turi daugybę šakų – specialybių, kurių terminams nustatyti reikia ne tik kalbos, bet ir karo specialistų. Taigi tuo pačiu įsakymu buvo sudaryta dar padedamosios specialės Terminologijos Komisijos šiose Kr. Aps. Ministerijos valdybose ir skyriuose: 1) Technikos, 2) Artilerijos, 3) Aviacijos, 4) Tiekimų, 5) Sanitarijos, 6) Veterinarijos, 7) Armijos Teisme ir 8) prie Kariuomenės inspektoriatų“ (Laurinaitis 1924: 89). Darbo tvarka buvo numatyta tokia: specialiosios komisijos turėjo paruošti joms reikalingus terminus ir siųsti centrinei komisijai, o pastaroji, apsvarsčiusi, pataisiusi – Švietimo ministerijos Terminologijos komisijai. Tik pastarosios komisijos patvirtinti terminai turėjo tapti privalomais kariuomenei. Ši darbo tvarka nelabai pasiteisino: prastai dirbo arba visai nedirbo specialiosios komisijos, labai ilgai trukdavo terminų tvirtinimas Švietimo ministerijos komisijoje. Mat pastaroji rinkdavosi kartą per savaitę ir sugebėdavo per vieną posėdį apsvarstyti tik apie 100 terminų. Visi rekomenduoti priimti terminai dar buvo skelbiami „Lietuvos“ dienraštyje ir po mėnesio, sulaukus atsiliepimų iš skaitytojų, svarstomi dar kartą ir tada galutinai paskelbiami „Švietimo darbo“ (toliau – ŠD) žurnale. Taigi darbas vyko labai lėtai. O reikalingų spaudinių leidyba sustoti negalėjo. Todėl 1923-02-19 įsakymu kariuomenei Nr. 30 „Krašto Apsaugos Ministerijos Centralė Terminologijos Komisija“ buvo pavadinta „Krašto Apsaugos Ministerijos Terminologijos Komisija“. Ji buvo pavaldi karo mokslo skyriaus viršininkui. Ši komisija gavo teisę spręsti, kuriuos terminus siųsti Švietimo ministerijos terminologijos komisijai, o kuriuos tvirtinti pačiai. Tokiu atveju terminai buvo skelbiami „Kario“ bei „Mūsų žinyno“ žurnaluose ir tapdavo privalomais. Į komisiją vietoje lttn. Juozo Liudviko Bukotos (1896–?) buvo paskirtas kpt. P. Ruseckas. Nauja tvarka pagreitino terminų kūrimo ir tvirtinimo darbą, bet komisijai teko didesnė atsakomybė. Bet, kadangi du komisijos nariai – mjr. J. M. Laurinaitis ir vyr. lttn. Kazys Kepalas (1891–1966) priklausė ir Švietimo ministerijos komisijai, tad galėjo nuolat bendradarbiauti su didžiaisiais Lietuvos kalbininkais. Anksčiau minėtuose žurnaluose paskelbtieji terminai buvo skelbiami su sąlyga, kad juos visą mėnesį nuo paskelbimo galima buvo kritikuoti.

Pagalbinės specialiosios terminologijos komisijos irgi veikė, sudarius jas priede prie minėto įsakymo. Jų skaičius ir sudėtis parodyti 1 lentelėje (Laurinaitis 1924: 90).

Šių komisijų parengtus terminus arba tvirtindavo centrinė terminologijos komisija, arba siūsdavo tvirtinti Švietimo ministerijos komisijai.

Darbas gerokai pasistūmėjo į priekį ir 1923 m. jau buvo patvirtinti 5 sričių terminai. Jie pateikti 2 lentelėje (Laurinaitis 1924: 90).

1 lentelė. Specialiosios terminologijos komisijos Krašto apsaugos ministerijos valdybose ir skyriuose (1921 m.)

Kur veikė komisija	Komisijos pirmininkas	Komisijos nariai
Artilerijos viršininko valdyba	Plk. lt. Jeronimas Vyšniauskas	Plk. lt. Vaclovas Janavičius, vyr. lt. Leonas Valkūnas, lt. Juozas Vėbra
Kavalerijos divizijos štabas	Vyr. lt. Petras Gužas	Karo vald. Alfonsas Kundrotas, vyr. lt. Antanas Žilys
Aviacijos viršininko valdyba	Vyr. lt. Antanas Gustaitis	Vyr. lt. Juozas Pranckevičius, vyr. lt. Domas Šidlauskas
Karo technikos valdyba	Mjr. Povilas Žadeikis	Kpt. Juozas Gabrys, karo vald. Alfonsas Jurskis
Kariuomenės intendantūra	Karo vald. Pranas Žebrauskas	Karo valdininkai Jonas Vėžys ir Voldemaras Vachauzas
Karo sanitarijos skyrius	Gyd. plk. Vladas Ingelevičius	Gyd. kpt. J. Brundza, karo vald. Jarošekas
Karo veterinarijos skyrius	Vet. gyd. plk. lt. Petras Mironas	Vet. gyd. kpt. Pranas Kvedaras, vet. gyd. kpt. Justinas Kancleris-Drapas
Kariuomenės teismas	Plk. lt. Emilis Vimeris	Kpt. Petras Budrevičius, vyr. lt. Mikas Mataitis

2 lentelė. 1923 m. patvirtinti kariniai terminai

Terminijos sritis	Terminų skaičius	Kur terminai buvo paskelbti
Ryšiai (telefonizacija)	349	MŽ Nr. 10, 11; Kr Nr. 10–15; ŠD Nr. 3–4
Transportas (keliai)	207	MŽ Nr. 12; Kr Nr. 17–19
Aviacija	278	MŽ Nr. 12; Kr Nr. 20–22
Artilerija	831	MŽ Nr. 13; Kr Nr. 28–30, 32
Karo teisė	563	MŽ Nr. 14

Iš viso: 2228 terminai.

Pastaba: čia Kr – „Karys“, MŽ – „Mūsų žinynas“, ŠD – „Švietimo darbas“.

Baigdamas šį išsamų straipsnį, J. M. Laurinaitis pabrėžė: „Mūsų terminai yra padaryti iš rusų kalbos, kuri yra lyg ir pagrindinė kalba. Visai retai kur pavartota vokiečių kalba ir visiškai mažai prancūzų kalba. Taigi, imdami pagrindinius terminus iš rusų kalbos, kuri yra mūsų kartai prieinamesnė ir suprantamesnė, neturėtumėm pamiršti, kad terminai yra daromi ne vienai šiai dienai, kad jie pasiliks ir kitoms kartoms, kurioms rusų kalba jau bus labai tolima. Todėl būtų labai naudinga, kad terminologijos komisijos, kur tik galėdamos, greta rusų kalbos termino statytų ir kitų (prancūzų, vokiečių, lenkų ir latvių kalbų) bent po vieną terminą. Iš to būsime mūsų karo žodynas pasidarytų žymiai turtingesnis“ (Laurinaitis 1924: 91). Beje, terminai svarstymui buvo pateikti „Mūsų žinyne“: Artilerijos terminai// Mūsų žinynas, 1923. Nr. 13, 16, 17; Kariuomenės Intendantūros tiekiamų dalykų terminai// Mūsų žinynas, 1923. Nr. 18; Kavalerijos terminai// Mūsų žinynas, 1923. Nr. 19; Minosvaidžių technikos terminai// Mūsų žinynas, 1923. Nr. 18; Terminai aviacijos reikalams// Mūsų žinynas, 1923. Nr. 10; Terminai Kariuomenės Teismo reikalams// Mūsų žinynas, 1923. Nr. 14; Terminai kelių reikalams// Mūsų žinynas, 1923. Nr. 10; Terminai telefonijos reikalams// Mūsų žinynas, 1923. Nr. 10, 11.

Lietuvos centriniame valstybės archyve (toliau – LCVA) yra storoka byla (LCVA. F. 929, ap. 6, b. 73), kurioje susegti dokumentai apie aukščiau minėtų komisijų sudarymą ir veiklą. Įdomesnius apžvelgsime. II karo apygardos viršininkas 1924 02 23 rašte Nr. 382 iš A. Panemunės kariuomenės vadui rašo:

„Pranešu Tamstos, Ponas Vade, žiniai, jog kariuomenės dalys esančios priverstos vartoti barbarizmus rašamuose aktuose, reikalavimuose ir įvairiuose susirašinėjimuose, kaip antai: *komandirovka, išbrokojimas, ploščius, kurtka, rancas, brička, šėpa, lenciūgas, napilnikas, cvekas, liktarnia, lopeta, viedras, lineika* (kursyvas dokumentuose – mūsų – A. A., D. B., R. K.-M.) ir t. t., kadangi ligi šiol dar nėra oficialiai nustatytų terminų daugiau ūkio srityje. Iš man pavestos Apygardos dalių vadų negaliu reikalauti vartoti tikslesnius terminus, juo labiau kad kariuomenės Intendantūros nustatyti terminai <...> nėra tikslūs ir jų dauguma – barbarizmai. Kariuomenės Intendantūros išduodamose turto knygosose terminai taipogi nevienodi. Tokiu būdu kariuomenės dalys neturi kuo pastoviai vadautis ir kiekviena savarankiai vartoja savotiškus barbarizmus.

Prašau Tamstos parėdymo.

Pulkininkas (neįskaitomas parašas)

Karo valdininkas

Tiekimo Sk. Viršininkas (Grigaliūnas)“ (LCVA. f. 929, ap. 6, b. 73: 33).

Raštas vizuotas neįskaitomai pasirašyta rezoliucija: „Term. Kom. Pagreitinti terminų nustatymo darbą. 24 III 7“.

Krašto apsaugos ministerijos Terminologijos komisijos pirmininkas mjr. J. M. Laurinaitis savo 1924 08 24 raporte Karo mokslo valdybos viršininkui rašė: „K. A. M. Terminologijos Komisija turi dabar surinkusi arti 4500–5000 terminų, surašytų atskirose kortelėse. Tas skaičius gali dvigubai padidėti šių metų pabaigoj, nes visos karo įstaigų terminologijos komisijos yra prašytos baigti darbą š. m. spalio mėn. 1 d. Iš tos medžiagos turės susidaryti mūsų karo žodynas. Be to, tam žodynui reikės daug terminų

išrinkti iš Šv. Min. Termin. Komisijos paskelbtų terminų. Numatau, kad bendras žodžių skaičius gali išaugti ligi 15.000. Tokio dydžio žodynui sutvarkyti ir parašyti reikia didelis darbas padėti. Tas darbas dar sunkėja tuo, kad pagreičiui manau rašyti du žodynus: vieną rusiškai lietuvišką, o kitą lietuvišką su 2–5 lyginamomis kalbomis (rusų, vokiečių, prancūzų, latvių, lenkų), kiek tik bus galima jų prižvejeti. Rusiškai lietuvišką žodyną reikėtų surinkti šiais metais. To padaryti nei vienas, nei vyr. leitenantui *Kepalui* padedant aš negaliu, nes reikia redaguoti leidiniai, posėdžiauti K. A. M. Term. Komisijoj ir žodynai galima dirbti tik pripuolamai. O reikia, kad žodynui dirbtų mažiausia du žmonės, nes kitaip tektų laukti žodyno dar metus kitus. Kad žodyno darbas nestovėtų ir tuo nedarytų žalos mūsų karo kultūrai, prašau komandiruoti man į talką 2–3 mėnesiams 2 p. pulko vyr. leit. *Majų*, kuris jau yra įpratęs spaudos darbe ir pakankamai moka lietuvių kalbos. Manau, kad jis turėtų gauti tokią pat (bataliono vado) algą, kaip dabar gauna. Vyr. leit. *Majus* pareiškė, kad jis mielai pasidarbuotų karo žodynui“ (LCVA. f. 929, ap. 6, b. 73: 34).

Kai kuriuose „Kardo“ straipsniuose irgi nagrinėti bendrieji lietuvių kalbos tobulinimo klausimai. Kpt. Juozas Jakubėnas (1925: 11) buvo prieš rusiškų posakių „*peredal (soobčil) po telefonu*“ pažodinio vertimo vartoseną Lietuvoje: „perdaviau (pranešiau) per telefoną“. Siūlė paskutinius du žodžius pakeisti vienu – „telefonu“. Posakį, kuris irgi yra tiesioginis vertimas iš rusų kalbos: „kas čia maišo, nemaišykite“ siūlė keisti posakiu: „kas čia kliudo, nekliudykite“.

„Kardo“ žurnale kriptonomu N. N. pasirašęs asmuo rašė: „Nors gyvename jau kelinčius taikos metus, tačiau iki šiol nesulaukiame savo raštvedybos vadovėlio. Tiesa, turime kelis kariuomenei įsakymus, kuriais mėginama kiek paaiškinti kai kurie atskiri klausimai, liečią raštvedybą, bet kadangi tie įsakymai nesistematizuoti, o patys klausimai neužtenkamai išplėsti, tai kiekviena dalis aiškina kaip išmanydama. Kai kurios dalys net pačios išleido savo raštvedybos taisykles, ir todėl susidarė tokia painiava, jog toliau apie tai tylėti nebegalima, nes kariuomenei tat nesveika“ (1926: 289). Kritikavo „saviveiklą“ gaminantis dalių ir jų padalinių kampinius antspaudus, karininkų ir karo valdininkų asmeninius antspaudus. Nebuvo nurodymų, kaip rašyti karių tarnybos lapus, įsakymus, lydraščius, raportus. Beveik netvarkomi buvo dalių archyvai. Todėl raštvedybos vadovėlis buvo tiesiog nepaprastai būtinas. Deja, jo teko laukti gana ilgai – tokie vadovėliai ar mokymo priemonės pasirodė tik po 1990 metų.

Rengiantis Lietuvos Nepriklausomybės 20-mečiui, karinės kalbos išsivystymą apžvelgė plk. lt. J. M. Laurinaitis: „Karinė kalba vadinsiu tą kalbą, kuri liečia karybą, kariuomenės organizaciją, jos vidaus tvarką, mokymą ir aprūpinimą. Tai labai platūs dalykai. Iš vieno šono jie turi daug bendros reikšmės žodžių, o iš kito šono reikalauja saviško galvojimo, atskirų sąvokų ir žodžių, kurių kitoms tautos gyvenimo, mokslo ar darbo šakoms nėra reikiamos. Taigi **karinė sritis tautos kalbą turtina**. Bet tautos karinė kūryba ir kartu jos bendrinės kalbos turtinimas tegali eiti tautoje, kuri turi savo kariuomenę. Tauta, kuri jos neturi, ne tik negali kurti karinės kalbos, bet ir savo gyvąją kalbą užteršia neišvengiamomis svetimybėmis, ateinančiomis iš svetimų kariuomenių, kuriose tenka tarnauti vyrams. Ar seni tie laikai, kad ir mūsų tauta vertėsi tokiais žodžiais,

kaip **šinielius, pulemiotas, vzvodnas komandyras, okopas, feltfebelis, karaūlas** ir panašiomis rusybėmis ar pusiau rusybėmis,ėjusiomis iš rytų, ir **mašinpučkė, krygė, regimentas, liuoduoti** ir daugybę kitų vokietybių,ėjusių iš vakarų. Netrūko ir pietų kaimyno žodžių – **živnastis, karužas** (chorąžy), **užprovyti, strielba** ir p. Tokį palikimą mes gavome, pradėdami steigti savo tautinę kariuomenę. Iš senosios Lietuvos kariuomenės beveik nieko nepaveldėjome. Tada raštas dar nebuvo įsigalėjęs, o ėmus vartoti raštą nukrypta į svetimas kalbas – gudų, lotynų, lenkų. Iš senesnių laikų dabartinei savajai kalbai tegavome **raitininką**, lotyniškos kilmės **statutą** ir bendresnės reikšmės **karą, kariauti, karį, vadą** ir t. t. Antra vertus, jei senoji kariuomenė ir būtų turėjusi savo tautinę kalbą, mes vis tiek maža tebutume laimėję: per daug didelis laiko tarpas nuo jos skiria, ir patys karybos dalykai kinta, reikalaujami vis naujų žodžių, naujų aptarimų. Todėl, pradėdami steigti savo kariuomenę, turėjome kartu kurti ir savo karinę kalbą – terminus, komandas, sąvokas, perlaužti svetimą galvojimą, įprastą svetimose kariuomenėse ir įkaltą svetimose mokyklose. Tas darbas, pasireiškęs 1917 metais, tebeina ligi šių dienų ir niekada nesustos“ (Laurinaitis 1938: 255). J. M. Laurinaitis aptarė 20 metų, praėjusių nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, karybos terminijos formavimosi pasiekimus. Dar vykstant Nepriklausomybės kovoms, „per 2-jus karo metus kariuomenei išleista 78 knygelės, kurios jau pajudino tokius pagrindinius kariuomenės dalykus: bendruosius statutus, kautynes, šaudybą; ginklų rūšis – pėstininkus, kavaleriją, artileriją, inžineriją; kariuomenės organizaciją ir tarnybas – teismą, sanitariją, intendantūrą; toliau eina auklėjimas, propaganda, istorija, dailioji literatūra ir t. t. Nors tai buvo mažutės, plonutės knygelės, bet jų daugumą turėjo išsiversti iš svetimų kalbų, kai kurias parašyti, o visas parengti spaudai Literatūros Skyriaus 2–3 žmonės. Dėl to galima numatyti, kad gilintis į kalbos grynesnę kūrybą nebuvo nei laiko, nei tinkamų aplinkybių. Žodinę šio laikotarpio, ypač 1919 metų kūrybą atstovauja „Kariškas lietuviškai-rusiškas ir rusiškai-lietuviškas žodynėlis“. Čia, be kitų žodynų medžiagos ir šiaip žinomų žodžių, duota ir naujų. Tarp tų naujų yra ir tokių: **antpulti** – mes dabar sakome **pulti**, **apsišarvavimas** – dabar tai mūsų **aprranga**, **bukšas** – dabar jau **įvaras**, **dežuras**, **dežuruoti** – dabar tik **budėtojas**, **budėti**, **liakieruoti** – sakome **lakuoti**, **medicinos piaustymas** – mūsų **skrodimas**, **momonėlis** – tegali būti tik **momenėlis** (iš *muomuo*, kaip *akmuo* – *akmenėlis*), **palikti ant laido** – dabar sakome **laiduoti**, **paišelis** – virto **pieštuku**, **pasiuntmenė** (*razsylka*) – nesuprantamas ir neteisingas padaras, **sąstata** – mūsų **sąstatas**, **parako užtaisa** – dabar **užtaisas**, **sąskaituoti** – tik **skaičiuoti**, **įnešas** – tegali būti **inašas** ir t. t. Čia turime daug ir įvairių žodžių darybos ir kitokių klaidų. Laimei, ne visi tokie žodžiai pateko į raštus, o kas pateko – vėliau palaipsniui išnyko. <...> Nepasižymėdama gražumu ir taisyklingumu, tų leidinių kalba turėjo kitą svorį, būtent paprastumą ir tautos dvasios galybę, <...> kuri tada turėjo lemiamos reikšmės“ (Laurinaitis 1938: 256).

1921 m. prasidėjo taikaus darbo etapas. „Kiek visas kariuomenės darbas nepriklausomybės karo laiku pasižymėjo dvasiniu veržlumu (ekspansija), – rašė J. M. Laurinaitis, – tiek taikos laiku ėmė reikštis gilesnis tyrimas, specialėjimas, našesnis darbų pasiskirstymas“ (Laurinaitis 1938: 256). Karo metu daugiausia buvo verčiama, sten-

giantis kuo labiau viską lietuvininti, mintis reikšti lengvai, suprantamai. „Taikos metu ėmė daugiau atsirasti savų veikalų, – tęsė J. M. Laurinaitis, – pagrįstų naujesniais šaltiniais. Tik pradžioje buvo rašoma nelietuviškai arba labai blogai lietuviškai. Dabar kalbos taisytojai susidūrė su gyvais autoriais, kurie įkyriai reikalavo laikytis jų galvojimo. Nuo to laiko ėmė skambėti karininkų lūpose dar daugiau svetimybų, laikytų tarptautinėmis neliečiamomis šventenybėmis; atsirado sieksninių sakinių, kuriuose sunku būdavo sugaudyti mintį“ (Laurinaitis 1938: 256). Tačiau buvo ir kuo pasidžiaugti: pagerėjo žodžių daryba, išplėtus karybos terminijos kūrimo darbą, jį derinant su valstybine komisija, visoje šioje veikloje aktyviai dalyvavo žymiausieji mūsų kalbininkai J. Jablonskis ir K. Būga ir „rašomieji veikalai žymiai pagerėjo, **karininkai, tikrieji karinės kalbos kūrėjai, ėmė labai domėtis gimtąja kalba**, patys pradėjo galvoti apie svetimų, kareiviams nesuprantamų žodžių prastinimą ir lietuvinimą, o karo vadovybė, norėdama sustiprinti tą kalbinį kultūrėjimą, įvedė į aukštąją karo mokyklą, generalinio štabo kursus, lietuvių kalbos lektūrą, kurioje bendradarbiauja ir mūsų universitetinės jėgos – daktarai Salys ir Skardžius. Yra dar blogybių. Girdime kariuomenėje sakant: **kad užimti, kad padarius, prašau parėdymo** ir t. t., bet tokių blogybių yra ir tarp kitų specialybių žmonių. Tačiau greta tų blogybių auga ir gerų vertybių. <...> Jei pirmiau mes tenkinomės šiaip taip žodį nusikalę ar iš gyvosios kalbos šiaip taip prisitaikę ir žodyno rinkinyje (kartotekoje) tenkinomės viena rusų palyginamąja kalba, tai dabar elgiamės apdairiau ir renkamės visų kaimynų kalbas, pridėdant prancūzų <...>:

neprélėkis, -io *sm.*, *coup m. court*, *Kurzchuss m.*, *nedoliót m.*, *sztral m.* krótki, tūvlidums *m.*

pérlėkis, -io *sm.*, *coup m. long*, *Weitschuss m.*, *pereliót m.*, *sztrał m.* długi, pārlidums *m.* <...>

Tai būsimas žodynas, kuris kada nors pasirodys ir apvainikuos nematomą ilgų metų karinės kalbos darbą.

Baigiant tenka pasakyti, kad **beñdros kalbos negerovės**, – kaip štai valstybinio terminologijos darbo stoka, rašybos, kirčiavimo, tarties ir kitų bendrinės kalbos dalykų nesutvarkymas ir dėl viso to tinkamos kalbinės literatūros neturėjimas, – **kenkia ir karinės kalbos spartesnei pažangai**. Šiuos reikalus sutvarkius, visuomenėje išnyktų svyravimas, abejingumas dėl kalbos dalykų, o kariai pirmieji tą žygį pasveikintų ir vykdytų“ (Laurinaitis 1938: 256–257).

Deja, kiekviena sritis neišvengia skaudžių praradimų. Ne išimtis buvo ir lietuvių kalba. Labai gražų ir dalykišką nekrologą parašė J. M. Laurinaitis: „Ar buvo atgijusios Lietuvos laikais civilio asmens laidotuvės, kur taip gausiai ir gyvai būtų dalyvavusi kariuomenė, kaip prof. Jablonskį lydint į amžinybę? Ne. O per tą laiką mirė Žemaitė, prof. K. Būga, inž. Petras Vileišis... Jie turėjo didžių nuopelnų, ir kariuomenė jiems visiems, ypatingai prof. Būgai, pareiškė savo pagarbą. Bet tokio masinio susikaupimo, kaip prof. Jablonskio laidotuvėse, nebuvo. Tai kas jungė tą paliegusį, prometėjišką lietuvių kalbos Sokratą su mūsų ginkluotąja jėga? Tą ir noriu čia paliesti trumpais bruožais“ (Laurinaitis 1930: 50). Toliau J. M. Laurinaitis apžvelgė J. Jablonskio nuopelnus Lietuvos kariuomenei: „Lietuvos kariuomenės gyvybė, kaip žinome, pradėjo rodytis Rusijoje 1917 m.,

revoliucijos gaisre. Tarp įvairių organizacinių klausimų ten kilo ir reikalas pritaikyti gimtąją kalbą kariuomenės mokymo reikalams. Pirmas žingsnis – sudaryti lietuviškas komandas, bent pėstininkams. Ir to darbo iniciatyva kilo ne kur kitur, bet Voroneže, kur gyveno J. Jablonskis. Čia pirmieji lietuvių kariškųjų komandų iniciatoriai, paporučikis Juozas Šarauskas ir praporščikas Jonas Variakojis, anų metų vasarą kartu su Jablonskiu sudarė pirmąją lietuviškų komandų rinkinėlį. Komandos buvo patekusios į atskirą lietuvių batalioną. Bet panaudoti jas teko tik vienintelį kartą ir ypatinga proga, kada batalionas gynė ir apgynė Vitebske rusų pravoslavų cerkvę nuo revoliucinių plėšikų. Komandos nebuvo išspausdintos. Nepasiekė jos ir besiformuojančios Lietuvos kariuomenės vadovybės Vilniuje 1918 m. ir terminų kūrimo darbas pradėtas buvo iš naujo. Reali pradžia – aukščiau minėtieji „Pėstininkų rikiuotės kamandos ir terminai“ (27 komandos ir apie 40 terminų). Šis leidinėlis pradžioje atstojo pėstininkų rikiuotės statutą. „Tas pirminis kariuomenės leidinys pažodžiui buvo aptartas su J. Jablonskiu, neėmusiu už darbą jokio atlyginimo, – rašė J. M. Laurinaitis. – Su Jablonskiu Vilniuj buvo tariamasi ir kitų sričių terminais, nors ir pati literatūros komisija turėjo narį kalbininką St. Naginską. Susidariusį glaudų kontaktą tarp krašto ap. minist. literatūros komisijos ir Jablonskio suardė 1919 m. pr. įvykiai: rusų raudonosios armijos antplūdis, mūsų valdžios persikėlimas į Kauną“ (Laurinaitis 1930: 50).

Kaune literatūros skyrius turėjo dirbti labai intensyviai, nors jau nebeturėjo S. Naginsko, išvykusio į provinciją, nebuvo Kaune ir K. Būgos, ir J. Jablonskio. „Santykiavimas su Jablonskiu Kaune atgijo tik 1921 m. gale, – toliau rašė J. M. Laurinaitis, – kada buvo sudaryta kr. aps. m-jos terminologijos komisija su 8 specialiom komisijom. Ministrų kabineto nustatyta tvarka kr. apsaugos m-jos terminologijos komisija turėjo priklausyti švietimo term. ministerijos komisijos, kur Jablonskis dirbo dviem atvejais: 1921–23 ir 1925–1926 m. Šiais laikotarpiais Jablonskis yra susidūręs su mūsų telefonijos, artilerijos, sanitarijos, veterinarijos, administracijos ir k. terminais. Greta šito oficialaus darbo su juo buvo daug kartų tariamasi kariuomenės ir jai reikalingais bendrosios kalbos klausimais. Kariuomenės spaudos asmenų santykiavimas su Jablonskiu pasibaigė 1926 m., kada jam jau reikėjo duoti poilsio prieš amžinybės kelionę“ (Laurinaitis 1930: 50–51). Apie save J. M. Laurinaitis rašė: „<...> jo daugiausia esu mokyta, patartas.

Matome, kad prof. Jablonskis dirbo Lietuvos kariuomenei, kiek ji iš jo reikalavo, beveik per visą jos istorijos gyvenimą: Rusijoje bandant gimti, Vilniuj gimstant, Kaune stiprėjant ir tobulėjant. Susilpnėjęs gydėsi tarp karių ir mirė kariuomenės įstaigoj. Ar bereikia didesnio bendrumo? <...> Prof. Jablonskis davė kalbos gramatikų ir įvairių kalbos dalykų, kuriais mito ir minta mūsų kariškasis žodis, kaip ir visa lietuvių literatūra.

Štai dėl ko 1920 m. literatūros skyrius savo iniciatyva suspietė periodinės spaudos veikėjus, kad šie pasveikintų prof. Jablonskį 60 m. sukaktuvėse, ir pats aktingai dalyvavo pareiškiant didį dėkausmą.

Štai dėl ko šių metų vasario 25 d. jo laidotuvėse gedėjo visa kariuomenė“ (Laurinaitis 1930: 51). Tikrai prasmingas nekrologas.

Kadangi nemaža dalis Lietuvos kariuomenės karininkų, tarnavusių kariuomenėje pirmajame Nepriklausomybės dešimtmetyje, išsilavinimą buvo įgiję rusiškose gimnazijose, aukštosiose ir karo mokyklose, kai kuriems kildavo sunkumų dėl lietuviškos rašybos, nepakankamai jie išmanė ir Lietuvos istoriją bei geografiją. Be to, dalis karininkų buvo ir nelietuviai. Nelietuviškai dalis karininkų kalbėjo ir šeimose: žmonos buvo rusės, lenkės. Tai kartais sukeldavo net jaunesnių karininkų – lietuvių pasipiktinimą. Plk. ltn. Juozas Listopadskis (1899–1971), baigęs IV Lietuvos karo mokyklos laidą, tarnaudamas Anykščiuose, rašė: „Tuo metu prie pulko buvo prisišlieję nemaža svetimų elementų, pavyzdžiui rusų: Lapuchinas, Zmychovas ir dar keletas, vokiečių – Jeneris, Varšukas, kurie nemokėjo lietuviškai, o savo šeimose kalbėjosi vien savo kalba. Šios svetimybės pasireikšdavo veik visur, o ypač viešuose susiėjimuose. Kapitono Lapuchino žmona net juokdavosi: esą „<...> kas iš tos lietuvių kalbos? Su ja nuvažiuosi tik nuo Anykščių iki Virbalio, ir viskas“.

Mes, IV laidos karininkai, buvome sudarę tvirtą lietuvininkų būrelį ir nebuvo linkę tūpčioti prieš svetimtaučius. Buvome įsipareigoję nekalbėti kitaip, tik lietuviškai. O kas lietuviškai nemoka, tegu išmoksta arba važiuoja ten, iš kur atvažiuavo. Šitaip elgdamiesi turėjome net ne vieną tarnybinį nesusipratimą, dėl kurio teko įsikišti net vyriausiajam štabui“ (Listopadskis 1993: 23). Laimė, kad jau buvo kitokia situacija, negu 1812 m. Rusijoje, aprašyta Levo Tolstojaus (1828–1910) „Kare ir taikoje“: partizanaujantys rusų valstiečiai užpuolė rusų karininkus-aristokratus, nes jie kalbėjo tarpusavyje prancūziškai. „Bet šis reiškinys buvo trumpalaikis, – tęsia J. Listopadskis. – 1924 m. įvyko pirmoji Lietuvos kariuomenės demobilizacija. Daug netinkamų karininkų buvo atleisti. Kariuomenė atsikratė svetimų elementų“ (Listopadskis 1993: 23–24). Apie tai liudija archyvų dokumentai, panaudoti kitų autorių (Lietuvos kariuomenės karininkai... 2002). Tie nelietuviai, kurie stengėsi išmokyti lietuvių kalbą ir buvo perspektyvūs karininkai, aišku, kariuomenėje buvo palikti. Tačiau krašto apsaugos ministras (buvęs ir švietimo ministru) dr. Leonas Bistras (1890–1971) 1925 m. patvirtino lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos ir geografijos programas, pagal kurias tokie karininkai turėjo išlaikyti įskaitas. Šių programų turinys buvo toks:

Lietuvių kalba.

Diktantas.

Lietuvos istorija.

1. Lietuvos valstybės pradžia.
2. Lietuva unijos laikais.
3. Lietuvių tautos pastangos išsivaduoti iš rusų jungo.
4. Lietuvių tautos atgimimas.
5. Nepriklausomos Lietuvos atkūrimas.

Lietuvos geografija.

Rašoma viena iš šių temų:

Nepriklausomos ir okupuotos Lietuvos teritorija ir jos sienos.

1. Lietuvos keliai.
2. Lietuvos gyventojai.
3. Lietuvos ūkis ir pramonė.
4. Lietuvos kaimynai (LCVA. F. 929, ap. 6, b. 111: 14).

Šių egzaminų rezultatai buvo tiesiogiai siejami su karininkų atestavimu: „1926 m. balandį buvo pradėtas jų tinkamumo Lietuvos ginkluotosioms pajėgoms atestavimas: visi karininkai (net gydytojai ir karo valdininkai) privalėjo išlaikyti lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos ir geografijos egzaminus. Reikalavimai buvo gana aukšti (gimnazijos kurso), todėl beveik visose kariuomenės dalyse susidarė <...> besimokančių karininkų grupės“ (Laukaitytė 2009: 111).

Todėl jau 1926 m. „Karde“ randame žinutes: „**Lietuvių kalbos kursai**. 2. (antro, – taip tada rašyta, nusižiūrėjus į vokiečius ir latvius – A. A., D. B., R. K.-M.) ulonų pulko karininkų ir karo valdininkų suorganizuoti lietuvių kalbos kursai š. m. vasario mėn. 27 d. baigėsi. Kursai intensyviai veikė nuo 1925 m. spalio mėn. Kursų klausytojai suspėjo išeiti lietuvių kalbos kursą gimnazijos programos ribose“ (S. St. 1926: 107); „Lietuvių kalbos egzaminai karininkams tuo tarpu vyksta Kauno įguloje. Iš lietuvių kalbos buvo rašomas diktantas“ (Lietuvių kalbos egzaminai 1926: 160) ir t. t.

Lietuvos centrinio valstybės archyvo bylose yra nemaža aktų, kuriuose nurodoma, kad atitinkamos komisijos priiminėdavo šias įskaitas. Štai, pvz., 1929 m. sausio 10 d. Panevėžyje komisija, kurios pirmininkas buvo I Karo apygardos štabo viršininkas gen. št. plk. lt. Kazys Tallat-Kelpša (1893–1968), o nariai: Kėdainių apskr. komendantas plk. lt. Mikas Rėklaitis (1895–1976), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Mindaugo IV pėstininkų pulko karininkas gen. št. mjr. Vaclovas Žadeika (1889–1943) ir Karo mokslo valdybos atstovas mjr. J. M. Laurinaitis, priėmė įskaitas iš šių karininkų: plk. lt. Juozo Skorulio (1893–1972), adm. kpt. Martyno Huffo (?–?), adm. kpt. Zacharo Kuznecovo (1895–?), adm. kpt. Jokūbo Trečioko (1887–?), vyr. lt. Afanasijaus Kazano (1898–1953), vyr. lt. Jono Jurašo (1899–1941), lt. Juozo Būtėno (1898–1976). Komisijos protokole nurodyta, kad šie karininkai sėkmingai įskaitas išlaikė (LCVA. F. 929, ap. 6, b. 111: 14). Pažymėsime, kad kur kas sudėtingesnius egzaminus kai kuriems iš šių karininkų teko laikyti gyvenime. Štai kas rašoma apie vieną iš jų neseniai paskelbtuose memuaruose. Dailininkas Jonas Mackonis (1922–2002) juose apie savo žmoną rašo: „Jos tėvas, Afanasijus Kazanas, Nepriklausomybės kovų savanoris, Lietuvos kariuomenės kapitonas dabar kalio lageriuose. Motina taip pat nuteista dešimčiai metų katorgos. Vyresnysis brolis Igoris keturiasdešimt trečiaisiais žuvo kautynėse su sovietų diversantais. Kitas brolis, Mykolas, „Lokio“ būrio partizanų vadas, su dviem bendražygiais vienoje sodyboje netoli Dusetų buvo išduotas ir enkavėdistų apsuptas. Trys vyrai iki paskutinio šovinio atsišaudė, paskui granata susisprogdino“ (Mackonis 2003: 105). Kitur J. Mackonis rašo: „Iš vieno kalinio sužinojome, kad Afanasijus Kazanas jau prieš metus, tai yra 1953-ųjų rugpjūčio 1 dieną, per Vorkutos kalinių streiką-sukilimą krito nuo enkavėdistų kulkos. Taigi mano uošvis, Zarasų rusas, nepriklausomybės kovų savanoris, Gedimino ordino kavalierius atidavė savo gyvenimą ir gyvastį Lietuvai, paaukojo ant jos švento aukuro abu savo sūnus – Igorį ir Mykolą“ (2003: 134).

Karininkas Afanasijus Kazanas ir jo pėdomis nuėję sūnūs Igoris (1924–1943) ir Mykolas (1925–1945) gyvenimo egzaminą išlaikė nepaprastai garbingai, nors tai kainavo jiems brangiausia, ką žmogus turi, – gyvybę... Sibire pabuvojo J. Skorulis, JAV atsidūrė J. Būtėnas, nežinomas M. Huffo ir Z. Kuznecovo likimas, karo pradžioje žuvo J. Jurašas,

ižymaus režisieriaus Jono Jurašo tėvas. Taigi ir jų gyvenime buvo rūsčių ir tragiškų egzaminų...

Ne viskas iš karto ėjosi sklandžiai. Kriptonimu M. pasirašęs autorius piktinosi, kad Aukštuosiuose Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto karininkų kursuose dėstomos vokiečių ir prancūzų kalbos, bet nedėstoma lietuvių kalba: „Nesiteisinkime, kad reikalingos mums tik karo žinios; Lietuvos karininkams ne mažiau turėtų būti svarbu, kad tos karo žinios būtų lietuvišku rūbu apvilktos. Nors A. D. L. K. Vytauto Kursai ne tam, kad kalbos mokytų, bet lietuvių kalbos mokymas visumet gali būti pateisinamas. Štai, kad ir karininkui, išėjusiam A. D. L. K. Vytauto Kursus dar stovi prieš akis lietuvių kalbos egzaminai. Siurprizas netikėtas. Vadinasi, kursai nedavė karininkui to, ką jis pirmoj eilėj turėjo įgyti.

Tai turėtų būti atitaisyta, ir A. D. L. K. Vytauto Kursuose turi būti įvesta pakartoti ne tik karo mokslas, bet ir lietuvių kalba, be jau dėstomos Lietuvos istorijos ir geografijos“ (M. 1926: 175). Beje, aukščiau minėtas J. Listopadskis, taip pat mokėsis tuose kursuose, prisimena, kaip kursų klausytojai kovodavo su svetimybėmis dėstytojų kalboje: „Vieną kartą generolas Jackus, dėstydamas pėstininkų taktiką, pasakė rusiškai: „Klin klinom vyšibai“. Plk. ltn. Sprangauskas šį jo posakį užfiksavo ant popieriaus taip: didelis nu-pjauto medžio keltas jau gerokai įskeltas, jo plyšyje buvo pleištas, o generolas Jackus trumpu kiteliuku, trumpomis rankovėmis, bet ilgais rankogaliais, plikas, rieta nosimi (jo būdingi bruožai), paėmęs didžiausios figūros ltn. Jodaugą, jo sėdyne kala pleišną į kelmą. Apačioje užrašyta: „Taip klausytojai suprato dėstytojo posakį: „Klin klinom vyšibai“. Nors ten jokios pavardės nefigūravo, bet generolas Jackus sužinojo ir sukėlė triukšmą, tačiau nieko nelaimėjo“ (Listopadskis 1993: 49), nes lietuvių kalbos taisyklingumui dėmesio buvo skiriama vis daugiau ir daugiau.

Išvados

1. Dar tik svarstant apie būsimą nepriklausomą Lietuvą ir kuriant dar Rusijos kariuomenės sudėtyje lietuviškus dalinius, jau imta galvoti apie lietuviškos karybos terminijos kūrimą.
2. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir kuriantis bei stiprėjant Lietuvos kariuomenei, aktyviai buvo imta kurti lietuviškus karybos terminus. Ypač svarbų vaidmenį suvaidino tos veiklos organizatoriai mjr. P. Ruseckas, plk. ltn. J. M. Laurinaitis ir plk. J. Šarauskas. Pamažu susiformavo ir didesnis aktyvas iš karininkų bei civilių inteligentų. Karybos terminijos klausimai aktyviai aptarinėti karinėje periodinėje spaudoje. Nors ne viskas, kas tuomet buvo svarstoma ir priimta, yra prigiję dabar, tačiau rodytos didelės pastangos nusipelno pagarbos.
3. Aktyviai imtasi ir lietuvių kalbos diegimo į kariuomenę. Karininkai, kurie buvo mokęsi nelietuviškose mokyklose, taip pat ne lietuvių tautybės karininkai privalėjo arba pakankamai išmokti lietuvių kalbą, Lietuvos istoriją bei geografiją, arba palikti tarnybą Lietuvos kariuomenėje. Tikriausiai neatsitiktinai šioje srityje didžiausią aktyvumą ir principingumą parodė krašto apsaugos ministras, buvęs taip pat švietimo ministru dr. L. Bistras.

Literatūra ir šaltiniai

- Ažubalis, A. 1993. *Iš Lietuvos matematinio švietimo praeities*. Kaunas: Šviesa. 183 p.
- Ažubalis, A. 1997a. *Iš Lietuvos matematinio švietimo praeities*. Kaunas: Šviesa. 208 p.
- Ažubalis, A. 1997b. *Matematika lietuviškoje mokykloje (XIX a. pr. – 1940 m.)*. Vilnius: Žiburys. 591 p.
- Ažubalis, A.; Builienė, D. 1999. Pirmoji lietuviška matematinė knyga, *Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos suvažiavimo darbai* 17: 349–354.
- Jakubėnas, J. 1925. Kalbos mažmožiai, *Kardas* 6: 11.
- Laukaitytė, R. 2009. Dr. Leonas Bistras, *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai* 2: 111. Vilnius: Krašto apsaugos ministerija.
- Laurinaitis, J. M. 1938. Karinės kalbos brendimas, *Kardas* 10: 235.
- Laurinaitis, J. M. 1930. Prof. Jono Jablonskio atminimui, *Kardas* 4: 50.
- Laurinaitis, J. M. 1924. Terminologijos darbas mūsų kariuomenėje 1917–1923, *Mūsų žinynas* 16: 81–91.
- LCVA, f. 929, ap. 6, b. 73.
- LCVA, f. 929, ap. 6, b. 111: 14.
- Lietuvių kalbos egzaminai. 1926. *Kardas* 10: 160.
- Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*. 2002. T. 2. Vilnius.
- Linkevičius, P. 1939. *Sibiro batalionas*. Kaunas: Spaudos fondas. 219 p.
- Listopadskis, J. 1993. *Laisvės ir vergijos metai*. Vilnius: Mintis. 199 p.
- M. 1926. Klaida, *Kardas* 11: 175.
- Mackonis, J. 2003. *Boružės odisėjos*. Vilnius.
- N. N. 1926. Raštvedybos vadovėlio belaukiant, *Kardas* 18: 289–290.
- S. St. 1926. Lietuvių kalbos kursai, *Kardas* 7: 107.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija. 2004. T. 5. Vilnius.
- Vireliūnas, A. 1923. Apie terminologijos komisiją, *Lietuva* 23: 5.
- Ажубалис, А.; Буйлене, Д. 1997. Тартуский университет и Литва, в кн.: *Matemaatika õpetamine ja õpetajate koolitamine*, 5–6. Tartu: Tartu ülikool.

THE WAY OF THE LITHUANIAN LANGUAGE TO LITHUANIAN ARMY

Algirdas Ažubalis¹, Rolanda Kazlauskaitė-Markelienė², Diana Builienė³

^{1, 2}General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania,
Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius, Lithuania

³Vilnius Tuskulėnai Secondary School, Tuskulėnų g. 31, LT-09219 Vilnius, Lithuania
E-mail: ¹algirdas.azubalis@one.lt; ²r.kazlauskaite@gmail.com;
³dianabuile@gmail.com

Summary. In the paper, general issues of creation of the Lithuanian terminology are discussed. Attention is focused on the history of creation the Lithuanian military terminology and the results of achievements in this sphere. In discussing this issue, the articles by colonel lieutenant J. M. Laurinaitis published in Lithuanian military periodicals before the year 1940 were used as a base. Articles by other authors, archival documents and memoirs as well as information

from military periodicals were used too. Teaching Lithuanian the officers of Lithuanian Army is discussed as well. In the first decennary after restoration of the Independence of Lithuania, this problem was urgent: the majority of officers had finished non-Lithuanian schools and some of them were not Lithuanians.

Keywords: Lithuanian terminology, military terminology and its creation, Lithuanian Army, officers.

Algirdas AŽUBALIS. Socialinių mokslų habilituotas daktaras, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos profesorius, 5 vadovėlių ir 8 monografijų autorius. Paskelbė apie 300 mokslinių, metodinių ir mokslo populiarinimo straipsnių. Mokslinių interesų sritys: matematikos didaktika, logika, karo pedagogika ir jų istorija.

Algirdas AŽUBALIS. Doctor Habil of Social Sciences, Professor, General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania and Lithuanian University of Agriculture. Publications: 5 instruction manuals and 8 monographs, around 300 scientific, methodological and popular science articles. Research interests: didactics of mathematics, logic, military pedagogics and its history.

Rolanda KAZLAUSKAITĖ-MARKELIENĖ. Socialinių mokslų daktarė, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Humanitarinių mokslų katedros vedėja. 2 monografijų, mokslinių ir mokslo populiarinimo straipsnų autorė. Moksliniai interesai: karo pedagogika ir jos istorija, karinis rengimas Lietuvos karinėse pajėgose, pilietinis ugdymas.

Rolanda KAZLAUSKAITĖ-MARKELIENĖ. Doctor of Social Sciences, head of Department of the Humanities, General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania. Publications: 2 monographs, scientific and popular science articles. Research interests: military pedagogics, military training in Lithuanian Armed Forces, civic education.

Diana BUILIENĖ. Vilniaus Tuskulėnų vidurinės mokyklos vyresnioji mokytoja, edukologijos magistrė. Paskelbė keletą mokslinių ir mokslo populiarinimo straipsnių. Moksliniai interesai: Lietuvos pedagogikos istorija.

Diana BUILIENĖ. Senior teacher of Vilnius Tuskulėnai Secondary School, Master of Educology. Publications: several scientific and popular scientific papers. Research interests: history of Lithuanian pedagogics.